

Gyzyl deňiz nädip ikä bölündi?

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy, Medisina

написано kitapcy | 22 января, 2025

Gyzyl deňiz nädip ikä bölündi? GYZYL DEÑIZ NÄDIP IKÄ BÖLÜNDI?

*«Saklady Musa Kelimni bahrnyň girdabyndan,
Tabutyn kyldy dabbe, Fyrgun, Haman eýledi».
Magtymguly Pyragy.*

Ylahy kitaplarda agzalýan heläkçilikler Wenera bilen Ýer togalagynyň çaknyşmagy netijesinde döredimikä? Eýsem-de bolsa, Wenera ýönekeý guýrukly ýyldyzdan ybaratmy?

Kolin Wilson bu soraglara jogap gözläp Immanuil Welikowskiniň teoriýalaryny içgin öwrendi.

1947-nji ýylyň adaty günleriniň birinde ABŞ-nyň iň uly neşirýaty «Makmillianyň» («Macmillian») Nýu-Ýorkdaky býorosynda işleýän biriniň iş stolunyň üstünde heniz çap edilmedik «Çaknyşan dünýäler» atly kitabyň nusgasy ýatyrdy. Kitabyň awtory Immanuil Welikowskiý atly 52 ýaşly freýdçi psihiatrist eken. Kitapda umumyadamzat taryhy bilen baglanşykly diýseň oýa batyryjy we täze çaklamalar orta atylýardy. Ýöne neşirýatyň işgärlerinde bir sorag döredi: Ýönekeý bir psihiatrist näme üçin saýýaralar, guýrukly ýyldyzlar we Gün sistemasynyň aýlanyşy bilen şeýle içgin gyzyklandyka?..

Muňa garamazdan kitapda öňe sürülýän pikirler kitabyň nusgasyny okap çykanlary esli wagtlap täsirinden çykarmady. Neşirýatyň işgärleriniň pikirçe, Welkowskiniň orta atýan zatlary umuman alanda ýapa degmez bolar-bolgusyz çaklamalar bolmagy ahmal. Muňa garamazdan olar, hernaçe ýapa degmez bolsa-sa, jadylaýjy bolgusyzlykdygyny boýun aldylar. Mysal üçin awtor «Mukades kitabyň» mugjyzalaryndan hasap edilen Gyzyl deňziň ýarylma wakasyny hakykatdanam bolup geçen hadysa hasap edýär. Welikowskiniň pikirine görä, bu adatdan daşary

waka saýýaralaryň arasyndaky täsin dartys güýjüniň emele gelmegi netijesinde bolanmys.

«Makmillian» neşirýaty ABŞ-da iň atly-abraýly neşirýat hökmünde tanalansoň, ilkibaşda neşirýatçylar bu kitaby neşir etmäge ikerjiňlendiler. Ahyrynda Welikowskiý bilen neşirýatçylar ylalaşyga gelip, awtora gonorarynyň ujundan pul tölenip, kitabyň neşir hukugy satyn alynypdyr.

■ Täsin psihiatrist

Öz ýörite hünärine hiç hili baglanyşmaýan ugurlarda ylmy-barlaglary geçiren bu psihiatrist kimkä?

Immanuil Welikowskiý 1895-nji ýylyň 10-njy iýunynda häzirki Belorussiýanyň Witebsk şäherinde baý ýewreý maşgalasynda dünýä indi.

Moskwada matematika boýunça ýokary bilim alan Welikowskiý soňra medisina ugrundanam okady. Soňra Wenada Zigmund Freýdiň şägirdi Wilgelm Şteker bilen bile psihiatriýa boýunça barlaglary alyp bardy. 1924-nji ýylda Palestina göçdi we şol ýerde ýewreýleriň gadymy ata-babalarynyň ýaşan ýerlerinde archeologiki barlaglary geçirdi.

I.Welikowskiý 1979-njy ýylyň 17-nji noýabrynda ABŞ-nyň Nýu-Jersi ştatynyň Princeton şäherinde aradan çykdy.

■ Musa pygamber gelip çykyşy boýunça ýewreý däl!

Welikowskiý Zigmund Freýdiň 1937-nji ýylda neşir edilen «Musa we monoteizm» atly kitabyň täsirinde galypdyr. Ady agzalan kitapda diýseň batyrgaý we oýa batyryjy pikirler orta atylýardy: Gepiň keltesi, üç uly pygamberiň biri hasaplanýan Hezreti Musa aleýhyssalam gelip çykyşy boýunça ýewreý däl, onuň milleti müsürlidi. Ol Müsüriň faraony Ehnatonyň dinine uýupdyr. Ehnaton Gün hudaýynyň täze dinini guran adam hökmünde tanalýardy. Hezreti Musa Ehnaton aradan çykansoň, Müsürden gaçmaga mejbur boldy. Şondan soň ol ýekehudaýlylyk ynanjyna esaslanan bu täze dini ýewreýleriň arasyna ýaýdy.

■ Taryhçylar muňa garşy çykýar

Elbetde, Freýdiň aýdýan zatlary «Mukaddes kitapdaky» aýdylýanlara gabat gelenokdy. Taryhçylaryň pikirine görä Hezreti Musa Ehnatonyň aradan çykmagyndan 100 ýyl töweregi wagt geçensoň doglupdyr. Muňa garamazdan Freýd öňe sürýän pikirlerini delillendirmek üçin birgiden taryhy barlaglary geçirmegini dowam etdi. Welikowskiý Freýdiň gözsüz batyrlygyna haýran galýardy. Şonuň üçin olam Freýdiň barlaglary bilen bir hörpde barlaglar geçirip başlapdyr.

Wagtyň geçmegi bilen belli bir derejede tutarykly hasap edip boljak birnäçe netijeler gazanyldy. Onuň pikirçe faraon Ehnaton aslynda gadymy grek rowaýatlarynyň gahryman bolan Edip patyşadan başga kim däldi. Ýöne Edip patyşanyň rowaýaty hem Ehnatonyň öz ejesine öýlenmeginden gelip çykýardy.

Welikowskiniň ilkinji ylmy-barlaglary Zigmund Freýdiň «Musa we monoteizm» kitabyndan täsirlenmeler esasynda geçirilipdi. Freýd Hezreti Musanyň aslynyň müsürlidigini öňe sürýärdi. Şol bir wagtyň özünde Hezreti Musa Ehnatonyň yzyna eýerijilerdendi. Ehnaton bolsa Müsüre ýeke hudaýlyk ynanjyna esaslanan täze din getiripdi. Hezreti Musa hem bu täze dini ýewreýleriň arasyna ýaýratdy. Geçirilen barlaglar Welikowskini haýran galdyryjy netijelere alyp bardy. Gepiň kelte ýeri, Ehnaton öz ejesine öýlenen eken. Hut şu ýerdenem gadymy grekleriň Edibi doglupdyr.

■ Kosmiki bulam-bujarlyk

Şeýlelikde Welikowskiniň Musa pygamber we Ehnaton boýunça geçiren barlaglary onuň diýseň täsin netijeleri çykarmagyna sebäp boldy. Gelnem netijeler bilen deňeşdireniňde Freýdiň dini çeşmeler bilen çapraz gelyän garaýyşlary has içgysgynç we ýöwsel bolup göründi. Ýeri gelende aýtsak, ýewreýleriň Müsüri taşlap gaýdyşlary bilen baglanyşykly birnäçe geň-taňsy hadysalar hem bardy: her dürli tebigy heläkçilikler, Gyzyldeniň ýarylyp arasyndan ýewreýleriň geçmegi, müsürlileriň suwuň astynda galmagy, sütün şekilindäki bulut, asmandan inen «gudratly halwa» we ş.m...

Welikowskiniň pikirine görä, bularyň ählisi haýsydyr bir

«kosmiki bulam-bujarlykdan» bolýan zatlardy. Emma Welikowskiniň esasy anygyna ýetmek isleýän zady «kyýamat» bilen baglanyşyklydy. Ol bu mesele bilen baglanyşykly çeşmeleriň galyp-galmanlygy bilen gyzyklanýardy. Ýnha, şu ýerde hem ol agtarýan sowalyna jogap tapdy. Düşünilmesi kyn bu närsäniň adyna papirus diýilýärdi. Papirus ýazgylary Ipumer atly gadymy müsürli akyldar tarapyndan ýazylypdyr. Ipumeriň habar berýän maglumatlary «Mukaddes kitapda» kyýamat baradaky aýdylanlary haýran galdyryjy derejede bire-bir gaýtalaýardy.

■ Dünýäniň «Aýlary»

Welikowskiý 1919-njy ýylda Palestinadan çykyp, ABŞ-na gitdi. Oňa has giň göwrümlü kitaphanalarda işlemek gerekdi. Alym tutuş baş ýylyny özüniň haýran galdyryjy teoriýalaryny delillendirip biljek çeşmeleri toplamaga sarp etdi. Alymlaryň köpüsiniň pikirine görä müňlerçe ýyl öň asmanda birnäçe syrly hadysalar bolup geçipdir. Ýeri gelende aýtsak, nemes alymy Gans Hýorbigeriň täsin teoriýasy bardy. Onuň öňe sürýän pikirine görä, bir mahallar Ýer togalagynyň daşynda birnäçe Aý bolupdyr. Soňra ol «Aýlar» partlap ýa-da biri-birlere galtaşyp, çaknyşma emele gelipdir we netijede olaryň bölekleri Ýer togalagyna düşüpdir. Bular ýaly hadysanyň bolup bilme ähtimallygy barmyka? Welikowskiý bu teoriýany delillendirip biläýjek ähli maglumatlary içgin öwrendi we bu hadysanyň amala aşma ähtimallygyna «mümkin däl» diýen soňky nokady goýdy.

■ Bütindünýä suw joşguny boldumy ýa bolmady?

Welikowskiý dünýäniň çar künjünde gabat gelyän suw joşgunlary (Nuhuň tupany) hakyndaky rowaýatlaryň şol bir waka esaslanýandygyny öňe sürýär. Bu pikir bolsa bütin dünýäni gurşap alan suw joşgunynyň bolandygyna güwä geçýär. Bir belli hakykat bar: dünýäniň birnäçe halkynyň mifologiýasynda suw joşgunlary bilen baglanyşykly rowaýatlar bar. Bularyň içinde bize iň mälimi dini ýazgylarda hem gabat gelyän Nuhuň tupanydyr. Şuňa meňzeş başga bir rowaýat bolsa Kanadanyň Ontario oblastynda ýaşýan ýerli Çippewa taýpasynda bar.

Çippewalylaryň rowaýat etmegine görä, buz eýýamynyň giçki döwründe dünýäni gulgula salan bir apy-tupan bolup geçipdir. «Kiçijik syçan Günüň ýylylygy saklanýan deri torbany kertip taşlady. Ýylylyk ýer ýüzüni gaplap aldy. Az salymyň içinde bütin garlar eremäge başlady. Gar suwlary iň beýik gerişli daglary hem pagyş-para edip biljek derejede ýokary göterildi». Arheologik tapyndylar hem bütindünýä suw joşgunynyň bolup geçendigini tassyklaýar.

Iňlis arheology Çarlz Leonard Wulliniň bu babatda geçiren käbir barlaglaryna ser salyp göreliň. Ser Wulli 1929-njy ýylda Ur şäherinde geçiren gazuw-agtaryş işlerinde siliň emele getiren «läbikli gatlagyna» duş gelipdir. Emma Welikowskiý bolsa bular ýaly derejedäki tebigy katastrofanyň ullakan bir giňişlik beýlede dursun, birnäçe kilometrlik ýerde hem öz yzyny galdyрмаýandygyny aýdýar.

■ Wenera guýrukly ýylдызмы?

Emma bulardan has täsin bir hadysa alymlaryň üns merkezinden düşenokdy. Käbir astronomlaryň pikirine görä, b.e.öňki 2000-nji ýylda Wenera häzirki ýaly saýýara derejesinde dälди. Welikowskiý Weneranyň bir mahallar biziň günlerimizdäki ýaly hereketli ýagdaýda bolmandygy baradaky çaklamany orta atdy. Alymyň pikirine görä müňlerçe ýyl öň Ýupiterde ägirt uly partlama bolup geçen bolmaly. Partlamanyň netijesinde äpet saýýaradan erän görnüşde uly bir bölek gopup gaýtdy. Belli bir wagtdan soň ol gopan bölek guýrukly ýylдыз görnüşine geldi. Has soňra bolsa ondan Wenera emele geldi.

■ Gadymy ýazgylarda munuň agzalýan ýerleri bar

Geň galmaly ýeri: Welikowskiniň çaklamasyny dogrulaýan ýaly, onuň öwrenen gadymy golýazmalarynda hem Ýer togalagynyň asmandaky bir guýrukly ýylдыз bilen çaknyşanlygyndan söz açýardy. Munuň netijesinde çakdanaşa güýçli ýer titremeler bolup geçipdir, wulkanlar atylypdyr, birnäçe şäherler, ýurtlar hiç haçan bolmadyk ýaly ýer bilen ýegsan bolupdyr. Welikowskiý «Mukaddss kitapda» habar berilýän kyýamatyň şudugyna

ynanypdyr. Şol bir wagtyň özünde hut şol guýrukly ýyldyzyň 700 ýyldan soň Mars saýýarasynyň alkymyndan geçendigini habar berýän maglumatlar bardy. Muňa meňzeş hadysalar Marsyň özünde bolup geçipdir. Hatda saýýara öz hereket edýän halkasyndan hem çykypdyr. Bolup geçen bu üýtgeşmeleriň ählisi Ýer togalagyny hem öz içine aldy. Goşa zeminimiz gaýtadan adatdan daşary tebigy çaknyşyklara uçrady. Iň soňky çaknyşykdan soň guýrukly ýyldyzyň bady gowşady we ol Wenera saýýarasyna öwrüldi.

Täsinlikler bilen doly Wenera b.e.öňki 2000-nji ýyllara çenli astronomlar tarapyndan özbaşdak saýýara hökmünde görülmezdi. Hut şu garaýyş hem Welikowskiniň Weneranyň bir mahallar saýýara bolmandygy hakyndaky pikire ýöneltdi. Alymyň pikirine görä, Wenera gadym zamanlarda guýrukly ýyldyздan başga zat däldi. Bu guýrukly ýyldyz hem Ýer togalagyna golaýlaşanda, bütindünýä suw joşgunlarynyň we «Mukaddes kitapda» gürrüň berilýän beýleki birnäçe tebigy heläkçilikleriň bolup geçmegine sebäp bolupdyr.

■ Ylmy jemgyýetçiligiň dykgatyna ýetirildi

Welikowskiý bu teoriýanyň hakykata has golaýdygyna ynanyardy. Çünli köp sanly taryhy çeşmeleri öwrenen alym habar berilýän maglumatlaryň toslama gürrüňler bolup bilmejekdigine ynanyardy. Bu diýseň täsin hadysady we şol wagta çenli hiç kimiň oýuna-hyýalyna gelmändi. Welikowskiý işläp düzen teoriýasyny ylmy jemgyýetçiligiň dykgatyna ýetirmegi makul bildi. Ynha, hut şol pikir bilenem taýýarlan ylmy işini «Macmillan» neşirýatyna çap etdirmek üçin beripdi.

■ Jedelli kitap

Welikowskiý biraz wagt geçensoň tanymal astronom Harlou Şepli bilen duşuşypdyr. Şepli Gün sistemasynyň Akmaýanyň ýoly galaktikasyndaky orny hakynda jedelli garaýyşlary orta atypdy. Welikowskiý onuň teoriýasyna düýpgöter garşy çykýandygyny aýtdy. Şepli inçeden yzarlaýan alym bolansoň, Welikowskiniň pikirlerini degerlendirip görmegi makul bildi. Emma onuň

«Çaknyşan dünýäleri» okamaga hiç hili wagty bolmady. Şepliniň deregne kitaby onuň Horas Kallen atly başga bir egindeşi okady. Kitap Kallene diýseň ýarady we ol Şeplä kitabyň iňňän inçelij bilen öwrenilmäge degişlidigini mälim etdi. «Çaknyşan dünýälerde» orta atylýan pikirler boýdan-başa toslama patarrakylardan ybarat bolsa-da, bir tarapdan alanda, batyrgaýlyk we göz gamaşdyryjy derejede beýan edilipdi. Şeýle-de bolsa, Şepli Welikowskiniň garaýyşlaryna üns beresi gelmedi.

■ Ylmy jemgyýetçilik garşy çykýar

1950-nji ýylyň ýanwar aýynda Harlou Şepli «Makmillian» neşirýatyna «Çaknyşan dünýäler» sebäpli özünde dörän endişeli pikirleri ýazyp ugratdy. Şepli hatynda Welikowskiniň pikirleriniň üstünde alymlar bilen özara çekişmä girendigini aýdýardy. Alymlar «Makmillian» ýaly abraýly neşirýatyň şular ýaly biderek «toslama ylmy işe» gyzyklanma bildirmesine haýran galýardylar.

■ Oýlanşykly toslanyp tapylan aldawaç!

Neşirýatyň jogapkär işgärleri gürrüňi gidýän kitabyň gutarnykly ylmy iş hökmünde görülmeli däldigini aýdyp, özlerini aklamaga synanyşdy. Olaryň pikirine görä, bu garaýyşlar entek alymlaryň ýöne bir bilmesi gerek çaklamaly teoriýadan ybaratdy. Şepli bolsa Welikowskiniň orta atan pikirleriniň pul gazanmak maksady bilen oýlanşykly toslanyp tapylan «aldawaçdygyny» aýdýardy. Şepli barha öte geçip başlady. Hatda ol, eger «Çaknyşan dünýäler» çap ediljek bolsa, neşirýatda eserleri çap edilmeli awtorlaryň sanawyndan öz adynyň çykarylmagyny talap etdi. Amerikaly astronom Harlou Şepli galaktikalaryň gurluşy boýunça geçiren ylmy-barlag işleri bilen giňden tanalýar. Ol ilki başda Welikowskiniň pikirleri bilen gyzyklananam bolsa, soňabaka ony iň agyr şekilde tankyt edenleriniň birine öwrüldi. Alymyň pikirine görä Welikowskiniň öňe süren taglymaty howaýy patarrakylardan başga zat däldi.

■ Gyzgyn seslenme döretdi

Ähli döredilen emeli päsgelçiliklere garamazdan, neşirýat hiç kime gulak gabartmady. «Çaknyşan dünýäler» 1950-nji ýylyň 3-nji aprelinde kitap satuwyna çykarylady. Öňden garaşylşy ýaly, kitap gysga wagtyň içinde iň köp satyn alynýan kitaplaryň sanawynda birinji orna çykdy.

ABŞ-nyň ilatyň agramly bölegi ylmy taýdan delillendirilýän hadysalaryň hem «Mukaddes kitapda» agzalýandygyna ynanýan fundamentalist ynançly adamlardan ybaratdy. Olar «Mukaddes kitap» bilen içgin gyzyklanýardylar we «Töwratdyr», «Injilde» ýazylan her bir sözüň dogrulygyna ynanýardylar (hut şol akym Werner Kelleriň 1956-njy ýylda çap edilen «Taryhy kitap hökmünde Mukaddes kitap» atly kitabyňy iň köp satyn alynýan kitaplaryň sanawyna girizipdi).

Kitap şeýle bir kö satyn alynýardy welin, okyjylar kitap dükanlarynyň önünde nobata durýardylar. Olar «Mukaddes kitaptaky» mugjyzalara ylmy taýdan delil gözleýän adamlardy. Olar kitaptan Gyzyl deňiziň ikä bölünendigini we Iýerihon şäheriň diwarlarynyň ýykylandygyny tassyklaýan ylmy deliller gözleýärdiler. Şol bir wagtyň özünde «Çaknyşan dünýäler» bilen gyzyklanýan giň okyjylar köpçüligi bardy.

■ Kitap üçin kürsüsinden pyzyldylar...

Ýagdaý ylmy jemgyýetçiligiň göwnüne ýaranokdy. Alymlar «Makmillian» neşirýatynyň bu kitaby neşir etmek bilen ullakan ýalňyşlyk goýberendigini aýdýardylar.

Olardan Nýu-Ýork şäheriniň Tebigat taryhy muzeýiniň astronomiýa bölüminiň müdiri Gordon Atwater kitaby boýdan-başa okap çykdy we bu boýunça tankydy syn ýazdy. Ol alymlaryň açyk pikirli bolmaklaryny isleýärdi. Emma bu syn onuň işden kowulmaguna sebäp boldy. Şol bir wagtyň özünde neşirýatyň başlygynyň orunbasarlaryndan bolan we kitabyň neşir edilmegine rugsat beren Jeýms Putnam hem eýeleýän wezipesinden pyzyldy.

■ Boýkot howpy

«Makmillian» neşirýatynyň redaksiýasyna abraýly alymlardan san-sajaksyz hatlar gelip gowuşýardy. Hat ýazanlaryň arasynda köp sanly professorlar hem bardy, olar eger kitapdan satuwdan aýrylmasa, onda neşirýatyň çykarýan okuw kitaplaryndan ýüz dönderjeklerini aýdýardylar. «Makmillian» atylýan haýbatlara döz gelip bilmedi we kitaby neşir etmäge bolan hukugy başga bir neşirýata – «Dubldaý» («Doubleday») neşirýatyna satdy. Çünki «Dubldaýda» «Makmilliandaky» ýaly okuw kitaplaryny çykarýan girdejili bölüm ýokdy.

■ Alym teoriýasynyň ýalňys bolup çykma ähtimallygyny kabul etdi

Welikowskiý bolsa gowry asmana galan bu gyzgalaňly çekişmelere haýran galmak bilen tomaşa edýärdi. Alym özüne garşy çykyljagyny öňdenem bilip durdy, ýöne ol meseläniň şular ýaly duşmançylykly gapma-garşylyga öwrüljegini oýlamandy. Welikowskini tanaýanlaryň hemmesi alymy ýakyndan tanaýardylar we oňa güýçli alym hökmünde baha berýärdiler. Olar onuň ýalançy ýa-da şan-şöhratyň ýesiri däldigini magat bilip durdylar. Giň düşünjeli alymlara mahsus düşünjede bolan Welikowskiý hem özüniň ýalňysyp bilme ähtimallygyny boýun almaga taýýardy. Ýöne şeýle-de bolsa, taryhy çeşmeler «nämedir bir zatlaryň» bolup geçendigini görkezip durdy. Eger ýagdaý şeýle bolýan bolsa, onda näme üçin alymlar ilkibaşda şol aýdylýan hadysalaryň hakykatdanam bolandygyny kabul edip, yzyndanam bu boýunça öz pikirlerini aýdanokdylar?!..

■ Alym has köp delilleri orta atdy

Ýagdaý şeýle bolup duransoň, etmeli ýeke iş galýardy. Olam has köp delil, has köp maglumat toplamakdy. Ol özi bilen çekişmä girişjek biri tapylýança ýeňini subutnama toplamaga girişdi. Şeýlelikde Welikowskiý gaýtadan kitaphanalaryň hemişelik müşderisine öwrüldi... Ähli tankydy belliklere we ýaňsylamalara garamazdan, Welikowskiý ylmy-barlag işlerine dowam etdi. Netijede öňküsinden has sagdyn we täze teoriýalary otta atdy. I. Welikowskiniň täsin we geň-taňsy teoriýalary sebäpli agyr

tankydy belliklere uçrandygy mälimdir. Ýeri gelende aýtsak, onuň «Heläkçilikleriň ewolýusiýasy» diýip atlandyran teoriýasynyň uly «jogapkärçiliksizligiň» mysalydygy öňe sürüldi.

Emma, meseläniň gyzykly tarapy, indi käbir alymlar Welikowskiniň gelen netijeleriniň dogrulugyna güwä geçýär.

Welikowskiniň «Çaknyşan dünýäler» atly kitabyňyň neşir edilmegine böwet bolmak üçin çytraşmalaryň, adamzadyň aň-düşünje we medeniýet taryhynyň iň gynandyryjy sahypalary bolandygyny indi alymlaryň özleri mertlik bilen boýun alýarlar. Jemgyýeti öwreniji alym Norman Storer özüniň «Alymlar Welikowskiniň garşysyna» atly kitabynda şeýle hereketler üçin alymlaryň adyndan jemgyýetiň önünde ötünç sorady. Şeýle-de Norman Storer 1950-nji ýylyň köp hususdan alanda juda ýaramaz ýyl bolandygyny öňe sürýärdi. Şol döwür «Sowuk urşuň» iň dartgynly ýyllaryny başdan geçirýärdi. Ýlmy jemgyýetçilikde agalyk ediji güýçleriň täsiri uludy. Storer alymlaryň garşylyklaýyn çykyşlaryny şeýle beýan edýärdi:

“Yzygiderli ýagdaýda ylmyň garşysyna gidýän birtüýsli pikirli köp sanly alym bar. Welikowskiý olardan mese-mälim tapawutlanýardy. Şu hakykaty-da göz önüne tutsak, onda onuň kitabyňa näme üçin şeýle garşy çykylandygyna düşünse bolýar».

Welikowskiniň teoriýasyna görä, Gyzyň deňiziň ikä bölünme hadysasy guýrukly ýyldyzyň Ýer togalagynyň ýakynyndan geçen pursatynda bolup geçipdir. Şol guýrukly ýyldyzam soňra Wenere saýýarasyna öwrülipdir. Gyzyň deňiziň suwlary guýrukly ýyldyzyň Ýere adatdan daşary we aşa köp agramly elektrik energiýasyny goýberende ikä bölünipdir, guýrukly ýyldyzyň täsiri uzaklaşan badyna-da faraonyň sülsadyny goýnuna dolap alypdyr. Şonda guýrukly ýyldyzdan «gudratly halwa» ýagmadyk bolanlygynda, ýer ýüzünde ýaşaýyş bolmanam bilerdi. Gudratly halwa ýygnaýdy, şeýdip adamlaram açlyl belasyna düşüp gyrylmakdan halas boldular.

■ Teoriýalar çişirilenmi?

Şol sanda käbir alymlar Welikowskiniň teoriýaany az-owlak çişirilen hasap edýärdi. Welikowskiniň pikirine görä, biziň döwrümüzden 3.400 ýyl öň Ýupiterden gopup, bir guýrukly ýyllydyz süýnüp gaýdypdyr. Emma bize mälim bolan maglumatlar haýsydyr bir saýýaranyň bir böleginiň gopup, guýrukly ýyllydyza öwrülmeginiň mümkin däldigini görkezýär. Welikowskiý bolsa bu guýrukly ýyllyzyň Musa pygamberiň Ysraýyl ogullaryny (ýewreýleri) hut Müsürden alyp gaýtjak wagtlary Ýere ýakynlaşandygyny orta atýar.

■ Gyzył deňiziň arasy açylansoň...

Alymyň teoriýasyna ynansaň, Ýer togalagy guýrukly ýyllyzyň edil guýrugynyň arasyndan geçipdir. Ynha, edil şol pursatda-da Müsür «Mukaddes kitapda» gürrüň berilýän tebigy heläkçilikleriň bolup geçýän sahnasyna öwrülipdir. Guýrukly ýyllyzyň merkezi bölegi Ýere ýakynlaşanda Gyzył deňiz ikä bölünipdir. Iki jisim galtaşanda adatdan daşary elektrik tolkuny döräpdir. Ýewreýler deňiziň iki ýana serpilene badyna, pursatdan peýdalanyp haýdan-haý deňziň beýleki kenaryna geçipdirler. Faraonyň ordasy geçende bolsa, iki ýana serpilene suwlar öňki ýagdaýyna gelýär we müsürlileri özüniň ýalmaidan goýnuna dolap alýar...

■ Ýeriň relýefiniň emele gelmegi

«Çaknyşan dünýäler» boýunça gyzgalaňly çekişmeler dowam edip ýörkä, Welikowskiý Nýu-Ýorkdan Prinstona gidýär. Prinstonda alym şäheriň kitaphanasynda geologiýa boýunça ýazylan kitaplary içgin öwrenýär. Onuň esasy anyklamak isleýän zady Ýeriň ýüzünde emele gelen бүкүlmeler bilen baglanyşyklydy. Alym müňlerçe ýyl öň emele gelen bu бүкүlmeleriň Ýeriň relýefini beýikli-pesli görnüşe getirendigini öňe sürýärdi.

■ Käbir jandarlaryň ýitip ýok bolup gitmeginiň sebäbi

Welikowskiý bu barlaglary geçirip ýörkä, başga bir teoriýany täzeden janlandyrandygyny duýdy. Bu teoriýa XIX asyrdan öz güýjünü ýitiripdi. «Katastrofa» ady berilen bu garaýyş käbir

janly-jandarlaryň görnüşiniň nähili ýagdaýda ýitip ýok bolup gidendigini anyklamaga çalyşýardy. Fransuz naturalisti Jorj Leopold Kýuwäniň (1769-1832) pikirçe, janly-jandarlaryň birnäçe görnüşiniň ýitip ýok bolup gitmeginiň sebäbi şular ýaly yzygiderli ýagdaýda bolup geçýän tebigy heläkçiler bolup durýardy.

■ Katastrofalar teoriýasy puja çykarylady

Ýöne iňlis geology Çarlz Laýeliň «Geologiyanyň prinsipleri» we Çarlz Darwiniň «Janly-jandarlaryň gelip çykyşy» atly ylmy işleri «Katastrofa» teoriýasyny puja çykardy. Çünki Laýeliň we Darwiniň pikirçe, Ýer togalagy birnäçe müň däl-de, birnäçe million ýaşyndady. Dinozawrlar bolsa birdenkä däl-de, uzak wagtyň dowamynda bolup geçen «tebigy janlanma» prosesiniň netijesinde kem-kemden ýok bolupdy.

■ Radiasiýanyň täsiri

Hakykatdanam şeýle boldumyka? Çünki käbir alymlar dinozawrlaryň birdenkä ýok bolandygy baradaky pikiri goldap çykyş edýärler. Hatda bu ýok boluş prosesiniň bir gijede amala aşandygyny öňe sürýänlerem bar. Bu ylmy çemeleşmä ynansaň, onda partlama netijesinde ýer ýüzüni radiason bulut gaplap alypdyr. Bu bolsa ilkinji nobatda äpet jandarlaryň köpçülikleýin gyrylmagyna sebäp bolupdyr.

■ Başga sebäpleriňem bar bolmagy mümkin

Bu garaýyş ylmy taýdan kabul ederlikli hasaplansa-da, gürrüňi edilýän heläkçiligiň başga hili ýagdaýda bolup geçendigi hem öňe sürülýär. Alymlar ýer ýüzüniň belli-belli döwürlerindäki buzluk döwrüni dolulygyna düşündirmekden ejiz gelýär. Bu bolsa buzluklaryb adamzady haýran galdyrjak derejede gysga wagtyň dowamynda emele gelendigi hakyndaky çaklamany döredýär. Welikowskiý «Çaknyşan dünýäler» kitabynda bir mamontyň jesedinden söz açýar. Mamontyň doňup galan jesedi 1799-njy ýylda Sibirde buzluklaryň arasyndan tapylypdyr.

■ Dem salym wagtda nädip doňdy?

«Berezowka mamonty» ady berlen bu jandaryň eti hamala holodilnige salyp goýlan täze we iýmäge ýaramly et ýagdaýynda ekeni. Hatda onuň aşgazanynda entek siňip ýetişmedik öl ot-çöpler hem tapylypdyr. Welikowskiý bu doňma prosesiniň juda gysga wagtyň içinde bolup geçendigini öňe sürýärdi. Şonuň üçin ol sowuk howa saklaýan ammarlary dolandyryan adamlar bilen duşuşypdyr we olardan sygryň buduny doňdurmak üçin tegelek 30 minudyň gerekligini öwrenipdir. Emma mamontyň ululygyndaky jandaryň, munuňam üstesine tüý bilen basyrylan äpet jandaryň doň hala gelmegi üçin birnäçe gün gerek boljakdy. Şol günlerin içinde bolsa onuň iýen iýmitleri doly siňip gutaraýmalydy. Bu maglumatlar bolsa «Berezowka mamontynyň» başyna inenlere çapraz gelýärdi. Alymlar Alyaska buzluklaryndan hem ýaşajyk mamontyň kellesini we aýagyny tapdylar. Welikowskiý mamontlaryb birden-bire ýitip ýok bolup gitmegini howanyň yssylygyň birden düşmegine sebäp bolan tebigy heläkçilik bilen baglanyşdyrýar.

■ Çapraz howa şertleri biri-birine utgaşanda...

Welikowskiniň pikirine görä duýdansyz gelen heläkçilik adaty ýylylygy -273 gradus pese düşüripdir. Bu bolsa mamontyň birden doňmasyna getirildir. Munuň düşündirişi şeýle: Wulkanlar uly güýç bilen atylyp, howanyň ýüzüne gaz pürkdülrer. Pürkülen gazlar atmosfera bilen garyşypdyr. Munuň netijesinde gazaply apy-tupanlar we jalalar bilen doly gar bulutlary döräpdir. Şol doňduruýy äpet bulutlar bilsa giň we çuň jülgelerde howa bilen galtaşyp, tonnalap agyrlykdaky bulutlar ýukaldy. Biri-birine çapraz iki klimat akymynyň çaknyşmagy netijesinde bolsa şol ýerden tapylan mamont şobada doňup galypdyr.

■ “Ewolýusion teoriýamy» ýa-da «Katastrofa ewolýusiýasy» teoriýasymy?

Welikowskiý gadymy eýýamlardaky tebigy heläkçilikler bilen baglanyşykly alyp barýan ylmy-barlag işlerini soňam dowam

etdi. Ol 1955-nji ýylda «Bulam-bujarlygyň içindäki dünýä» atly täze ikinji kitabyňy neşir etdirdi. Kitap «Çaknyşan dünýäler» ýaly az wagtyň içinde iň köp satyn alynýan kitaplaryň birine öwrüldi. Welikowskiniň garaýyşlaryny gyzyklandyryjy edýän özboluşly çemeleşmesi bardy. Kitap Çarlz Darwiniň ewolýusion taglymatynyň üstünde dutup geçýärdi. Welikowskiniň orta atan täze teoriýalary ewolýusiom teoriýany şübhelili ýagdaýa saldy. Welikowskiniň «Heläkçilikler ewolýusiýasy» diýip atlandyran täze teoriýasynda täze janly-jandarlaryň mutasiýa esasynda döreýändigini öňe sürýärdi. Şol wagtlar biologlaryň agramly bölegi Darwiniň garaýyşlarynyň tarapdarydy. Şonuň üçin Welikowskiniň pikirleri bu gezegem agyr tankydyň astynda galdy. Hatda onuň garaýyşlaryny «progressiw gatlagyň jogapkärçiliksizliginiň alamaty» hökmünde görenlerem boldy. Her niçik-de bolsa, wagtyň geçmegi bilen ewolýusion taglymatyň hem ýalňyş taraplarynyň bolup biljekdigi göz önüne tutuldy. Hut häzirem käbir biologlar ewolýusion taglymaty şübhelili hasaplamak üçin birnäçe sebäpleriň bardygyny aýdýarlar.

■ Tankydy çykyşlar ne alymy raýyndan gaýtardy, ne-de onuň kitaplarynyň arzysyny gaçyrdy...

Welikowskimiň yzly-yzyna neşir edilen kitaplarynda öňe sürýän garaýyşlary görüp-eşdilmedik derejede garşylandy. Emma bu garşylama bilen birlikde onuň agyr tankydy belliklere hem uçrandygy hakykat. Hatda alymyň tankytçylary «Welikowskiniň öňe süren teoriýalary bütinleý nädogry» diýen pikir döretmegi hem başarypdy. Şol sanda onuň kitaplarynda ulanylýan rubrikalar sensasiýa döretmäge ukyplydy. Tankytçylar hut şuny hem Welikowskä garşy ulandylar we onuň kitaplaryna ünsi çekjek bolup üýtgeşik atlary goýýandygyny, şeýtmek bilen onuň köp girdeji etmek maksadynyň bardygyny hem ýazdylar. Görnüşinden, Welikowskiý bu garşylyklaýyn tankytlary piňine-de almadyk bolarly. Galyberse-de, alymyň okyjylaryna hem garşylyklaýyn tankyt o diýen bir täsir edip durmandyr. Ýogsam bolmasa, onuň kitaplary ençeme gezek neşir edilip, şeýle köp mukdarda satylmazdy we şeýle giň gerimli gyzyklanma döredip bilmezdi.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy
wakalar